

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА

415-58/24

Београд

дел. бр. 8880 датум 01. април 2025. год.

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

ПРАЋЕЊЕ ПОСТУПАЊА ПРЕМА МИГРАНТИМА / ТРАЖИОЦИМА АЗИЛА

Извештај о посети **Прихватним центрима у Прешеву и Бујановцу**

Београд, март 2025. године

САДРЖАЈ

1.	УВОД	3
1.1.	МАНДАТ НПМ	3
1.2.	ПОДАЦИ О ПОСЕТАМА	4
1.2.1.	ОПШТИ ПОДАЦИ	4
1.2.2.	ТОК ПОСЕТА	4
1.2.3.	САРАДЊА СА НПМ	4
2.	УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ	5
2.1.	ОПШТЕ ИНФОРМАЦИЈЕ	5
2.2.	СЛОБОДА КРЕТАЊА	7
2.3.	МАТЕРИЈАЛНИ УСЛОВИ	7
2.4.	НАВОДИ О ЗЛОСТАВЉАЊУ	10

1. УВОД

1.1. МАНДАТ НПМ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамо разговара са тим лицима и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, као и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају. По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеним установама. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсменима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица Одељење националног механизма за превенцију тортуре, која обавља стручне послове НПМ.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ,² којим је предвиђено је да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног јавног позива,³ Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ и то: Комитет правника за људска права, Виктимолошко друштво Србије, Центар за интеграцију младих, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Одбор за људска права Ваљево, Кликактив – Центар за развој социјалних политика и Групу 484.

¹ "Сл. лист СЦГ – Међ. уговори", бр. 16/05 и 2/06 и "Сл. гласник РС – Међ. уговори", бр. 7/11.

² Потписан 12. децембра 2011. год.

³ Објављен на интернет страници Заштитника грађана 02. септембра 2024. год.

1.2. ПОДАЦИ О ПОСЕТАМА

1.2.1. ОПШТИ ПОДАЦИ

УСТАНОВЕ	Прихватни центри у Прешеву и Бујановцу
ВРЕМЕ	17. и 18. децембар 2024. године
ПОСЕТЕ ОБАВИО	Заштитник грађана, у сарадњи са удружењем Група 484
ВРСТА	Ванредне
ЦИЉ	Провера поштовања права на слободу кретања и материјалних услова смештаја
НАЈАВА	Посете су ненајављене
ТИМ	Марко Анојчић, <i>Заштитник грађана/Одељење НПМ</i> Гордана Грујичић, <i>Група 484</i>

1.2.2. ТОК ПОСЕТА

Након представљања мандата и чланова тима НПМ руководством прихватних центара, од њих и других службеника који су овде ангажовани су добијене информације о стању у центрима и активностима које се предузимају у циљу прихвата и смештаја миграната и остварен је увид у релевантну документацију. Потом је тим НПМ обишао просторије за смештај и заједничке активности где је разговарао са затеченим мигрантима.⁴ Напослетку, на завршном разговору са руководством, изнети су главни утисци о посети и налази чланова тима о стању у прихватном центру и поштовању права миграната.

1.2.3. САРАДЊА СА НПМ

Руководство и сви службеници су остварили сарадњу са тимом НПМ и омогућили му да оствари свој мандат. Службеници су пружили све тражене информације и омогућили приступ свим просторијама и инсталацијама, увид у тражену документацију и евиденције и ненадзиране разговоре са мигрантима по избору чланова тима.

⁴ Разговори су обављени помоћу преводиоца чије услуге су обезбеђене уз подршку Високог комесаријата Уједињених нација за избеглице (УНХЦР).

2. УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ

2.1. ОПШТЕ ИНФОРМАЦИЈЕ

У тренутку посете НПМ у ПЦ Прешево било је смештено 180 миграната из 15 различитих земаља, а најбројнији су држављани Сиријске Арапске Републике (82), Исламске Републике Авганистан (43), Арапске Републике Египат (9) и Републике Турске (5). Сви су пунолетни мушкарци, жене и децу не примају већ их упућују у ПЦ Бујановац.

У ПЦ Бујановац у дану посете је боравило 48 миграната из 9 земаља, највише из Сирије (14), Турске (11) и Авганистана (8). Центар је превасходно намењен породицама (у дану посете је било смештено 13 породица са 37 чланова) и малолетника без пратње (у дану посете 8).

Мигранте већином довозе организовано са севера земље припадници Министарства унутрашњих послова – полицијских управа у Кикинди, Сомбору и Суботици. Дневно имају неколико десетина оваквих пријема. Мањи део, дневно неколико лица, се самостално јави и они по правилу долазе из Северне Македоније. Поред оних који су на незаконит начин ушли у земљу, има и странаца који су легално ушли у Србију (нпр. радници из Републике Индије, Непала и Монголије), али су им визе истекле и остали су без средстава.

У центрима службеници Комесаријата су ангажовани у сменама. На пословима одржавања су запослене особе из локалне заједнице, које раде као домари, магационери и остало техничко особље. У ПЦ Прешево службеници граничне полиције су стално присутни и дежурају у патролном возилу испред Центра и у објекту портира код капије, као и код железничке станице у близини Центра. На капији ради и приватно обезбеђење (2 особе), чији је посао праћење уласка и изласка из Центра, контрола капије и помоћ у случају инцидената у оквиру Центра. У ПЦ Бујановац полиција није стално присутна у Центру или у његовој близини, већ долази по потреби. Поред њих, у центрима су свакодневно присутни представници центара за социјални рад у Прешеву и Бујановцу, Међународне организације за миграције (ИОМ) и Високог комесаријата Уједињених нација за избеглице (УНХЦР). Присутна су и активна удружења грађана која спроводе различите активности на оснаживању миграната, укључујући и оне намењене женама и деци и окупационе активности. Удружења која пружају правну помоћ и подршку долазе по потреби и претходној најави. Здравствене услуге обезбеђује медицинско особље локалних домова здравља, односно тимови које чине лекар, медицинска сестра и психолог. Они су доступни сваког радног дана у периоду од 8 до 20 часова. Сви мигранти имају систематски преглед по пријему у центар, а касније се јављају сами, тако што дођу до амбуланте и затраже пријем. У случају потребе за специјалистичким прегледима мигранте воде у локалне здравствене установе.

На недељном нивоу се организују инфо-сесије за мигранте на којима се информишу о својим правима, доступним услугама, кућном реду, поступку азила и сличном, као и о могућностима и програму асистираниг добровољног повратка и реинтеграције. У центрима не бораве лица која су изразила намеру да поднесу захтев за азил. Ако изразе намеру, њих региструју у локалној полицијској станици, након чега се упућују у центар за азил назначен у потврди. Превоз обезбеђују Комесаријат и УНХЦР. Тренутно, у ПЦ Прешево једном држављанину Републике Бурунди је издата потврда и требало би да буде премештен у Центар за азил у Сјеници, а у ПЦ Бујановац наводе пример две

породице које су у протеклом периоду регистроване и премештене. Ипак, ово су ретки случајеви. У погледу повратка и реинтеграције, они који желе да се укључе у програм се премештају у Центар за азил у Крњачи, због близине међународног аеродрома у Београду. Било је миграната из Турске, Непала и Монголије који су се укључили. Ова могућност је тренутно ограничена за држављане Сирије, Републике Судан и Авганистана.

плакати са информацијама о приступу различитим процедурама

По пријему, мигранти добијају средства за личну хигијену, укључујући и пелене, ћебад и по потреби гардеробу. Службеници Комесаријата проверавају у бази података да ли је мигрант раније боравио у центру. Ако јесте, издаје му се идентификациона картица са подацима, укључујући и QR код који је тада генерисан. Уколико није раније боравио у центру, издаје му се нова картица са новим QR кодом на основу којег се евидентира у систему. QR код се скенира приликом сваког obroka, ради провере да ли се ради о кориснику центра, као и око поноћи, када се врши пресек стања присутности у центру за тај дан.

Иако у ПЦ Бујановац бораве малолетници (у дану посете 17 дечака и 5 девојчица), за похађање школе нема заинтересованих – кратко се задржавају и једини циљ им је наставак пута. Малолетници без пратње су под старатељством Центра за социјални рад. Они који су посебно рањиви, као што су млађи малолетници или жртве насиља, се смештају у Завод за васпитање омладине у Нишу.

Према службеним наводима, мигранти се у Центру по правилу задржавају неколико дана, након чега покушавају да наставе пут. Они се након неуспеха често и враћају. Тим НПМ је у ПЦ Прешево затекао неколико лица са дужим периодом боравка, укључујући један случај лица које је овде око 5 месеци. Једна жена из Сједињених Америчких Држава у ПЦ Бујановац борави од 2023. године и она је дуже време у Србији - 4 године.

2.2. СЛОБОДА КРЕТАЊА

Центри су отвореног типа, улазна врата и све спаваонице су откључане и мигранти могу слободно да излазе. Приликом изласка и уласка у ПЦ Прешево обезбеђењу показују своје идентификационе картице, а у ПЦ Бујановац само обавештавају службенике Комесаријата. Према кућном реду, излазак је дозвољен до 22 односно 23 часа. У ПЦ Прешево међутим не постоје физичке препреке које би спречиле мигранте да изађу и након тог времена.

Информације до којих је НПМ дошао упућују на то да су у периоду од октобра 2023. године па наредних неколико месеци постојале рестрикције кретања, тако што нису били дозвољени самовољни уласци ни изласци из ових центара. Ову меру је наводно одредила и контролисала полиција.

НПМ би желео да добије коментаре Министарства унутрашњих послова на ове информације. Уколико је тачно да су у одређеном периоду били забрањени или ограничени уласци и изласци из прихватних центара, НПМ би желео да добије информацију о правном основу за примену овакве мере.

2.3. МАТЕРИЈАЛНИ УСЛОВИ

Смештајни капацитет ПЦ Прешево је 950 кревета, при чему током 2024. године попуњеност није достигала 300 па је већина капацитета, укључујући и рап холове, у стању мировања и у случају потребе се лако и брзо стављају у употребу. Тренутно се користе 3 велика простора у којима се налази по 6 – 7 спаваоница укупног капацитета 250 лежаја. У плану је комплетно реновирање ПЦ Прешево у оквиру пројекта подржаног од стране ИОМ.

ПЦ Бујановац има капацитет 230 кревета. У овом ПЦ попуњеност капацитета је ишла максимално до 100, а углавном овде борави 50 – 60 миграната. Један ходник је привремено ван употребе због смањене потребе и може се брзо активирати. У овом Центру су обезбеђени услови за прихват и смештај особа које се крећу помоћу колица.

Капацитети су били попуњенији током прошле године када су се спроводиле полицијске акције измештања миграната из неформалних места боравка на северу земље.

Мигрантима се служе 3 obroка дневно у пространим и опремљеним трпезаријама. Храна се припрема у Врању, по Халал стандарду. У ПЦ Бујановац се служе и две ужине. Време служења obroка и недељни јеловник су видно истакнути у трпезаријама, а јеловник је и преведен на више језика.

трпезарије у ПЦ Прешево (лево) и ПЦ Бујановац (десно)

Центри имају сопствени централни систем грејања. Омогућено је и прање веша у за то одређеним просторијама по унапред утврђеном редоследу соба, а постоји и могућност ванредног прања ако се укаже потреба. Перу и постељину и личне ствари миграната. За хигијену спаваоница су задужени њихови корисници, док техничко особље одржава заједничке просторије, укључујући и заједничке тоалете/ купатила. Сходно томе, стање у спаваоницама варира. Условима у спаваоницама негативно доприноси флукуација миграната у овим центрима, будући да је тешко очекивати од особа које не планирају дуже да се задржавају да редовно одржавају хигијену и услове смештаја. Истовремено, не постоје ефективни механизми који би успоставили и одржавали овакву обавезу. НПМ је обишао прљаве и задимљене собе, са непријатним мирисима. Купатила су поплављена и прљава, са поквареним чесмама, на неколико места недостају батерије за туш. У ПЦ Бујановац је ситуација значајно боља, пре свега због структуре миграната, односно чињенице да су овде превасходно породице, а да су у ПЦ Прешево самци, одрасли мушкарци.

собе у ПЦ Бујановац које се тренутно не користе

тоалети у ПЦ Прешево

У оба центра су присутне стенице, на које се мигранти највише и жале. Више њих су имали видљиве иритације коже које су како наводе узроковане уједом стеница. Дезинсекција се спроводи једном недељно од стране Завода за јавно здравље Врање, али то очигледно није довољно. НПМ је уочио и старе, истрошене и поцепане душеке на лежајевима. Више њих се пожалило и на недовољно топле воде током дана.

иритације коже

1.

ПРЕПОРУКА

Комесаријат за избеглице и миграције ће наставити да предузима мере ради унапређења материјалних услова смештаја у прихватним центрима у Прешеву и Бујановцу, тако што ће:

- интензивирати редовну дезинсекцију, чишћење и дезинфекцију свих просторија;
- заменити старе душеке новим, са заштитним пресвлакама;
- предузети мере спречавања уноса стеница у центре, третирањем личних ствари приликом пријема;
- заменити дотрајале и поломљене санитарне уређаје;
- обезбедити довољно средстава и одговарајуће услове за одржавање личне хигијене;
- мотивисати кориснике центара да одржавају хигијену просторија у којима бораве.

2.4. НАВОДИ О ЗЛОСТАВЉАЊУ

Мигранти са којима је тим НПМ обавио разговоре су генерално задовољни радом службеника Комесаријата и доступним садржајима у центру и сматрају да је општа ситуација добра. Примедбе које су истакли се углавном подударају са налазима НПМ о стању у центрима и односе се на услове за одржавање личне хигијене, хигијену просторија и присуство стеница. НПМ је примио и примедбе на квалитет хране, али увидом у јеловник нису утврђени значајнији недостаци у овом погледу.

Са друге стране, неколико миграната је тврдило да их је полиција шутирала када су напустили центар, без јасног разлога. Наводе и да полиција понекад током ноћи присилно одводи мигранте у Северну Македонију. Нико о овим ситуацијама није обавештавао управу центра или подносио притужбе другим органима. Нису знали да прецизно објасне време и место догађаја ни наводне учиниоце, а повреде немају. Без обзира што ови наводи нису могли бити потврђени, **НПМ указује на њих са циљем да се обезбеди да до оваквог поступања не долази, а да се у случајевима уколико се исто деси обезбеди спровођење делотворне истраге, утврђивање индивидуалне одговорности и санкционисање одговорних полицијских службеника.**

С тим у вези, **НПМ упућује овај извештај и Комисији за спровођење стандарда полицијског поступања у области превенције тортуре како би наставила са активностима које предузима у циљу подизања свести о забрани било ког облика неадекватног поступања полицијских службеника.**

Поред тога, више миграната је указало на присуство кријумчара који делују у оквиру широк организираних група у непосредној близини центара. О овоме су већ били упознати службеници Комесаријата који су обавестили и полицију.